

vendar neenotno dogajanje; le začasno in enkratno, pa takrat osrednje vključevanje oseb v pripoved – potem pripoved nanje »pozabi«; mednaslovi, ki drobijo celoto na razmeroma samostojne, vendar precej enotno stilizirane dele; itd.); na drugi strani pa se nadaljuje krčenje notranjega časa in z njim fabule v teh mozaičnih drobcih (prim. Fran Jaklič – Podgoričan: Naši vaščanje, 1891) ter podčrtana, pa čeprav še močno tradicionalna razpoloženjskost (Anton Funtek: Luči, 1889–91; Kersnikove Pesmi v prozi, 1888; nekatere ženske avtorice). *Ideja* tega razdrobljenega sveta kaže jasna nagnjenja po širjenju v metafizično neulovljivost, nekakšno nedorečeno dorečenost. Tako je Jaklič v Naših vaščanih nanizal nekaj fabul ustrezne vrste: o Jamskem Antonu, ki se ves posveča podzemeljski jami, ob kateri živi, potem pa nekoč odpotuje vanjo in se nikoli več ne vrne (jama je pač znamenje »temnega« smisla življenja); o ljudskem podobarju Satančku (rezlja bogcel), ki se v ihti, da bi pri rezljanju božje podobe prehitel tekmeča, ureže – kri mu potem uteka po lastni umetnini, po Bogu, jo prepoji in obarva, umetnik pa ob tem izkrevavi; tekmeč proda nato še njegovo, s krvjo odsluženo božjo podobo kot svojo. To so zagotovo fabule, kakršnih etablirani realizem ni gojil, pa če je bil še tako poetičen; tudi Podgoričan jih je »skril« med vrsto drugih, »običajnejših«, to je bolj tradicionalnih.

Takšen predimpresionizem ali predsimbolizem, po izrazni učinkovitosti seveda ustrezen formatom svojih avtorjev in njihovih talentov, ni prav nič zamujal za naturalizmom; analogen prednaturalizem lahko v posamičnostih opazujemo v Kersnikovi Jari gospodi (1893), v njegovem Mamonu (1891), pri obrobni pisni nekaj prej (Koder), pri mladi generaciji šele po letu 1892; drobno serijo naturalistično pisanih romanov šele po 1895. letu (Govekar – V krvi, 1896; Meško – Kam plovemo, 1897; pogojno Detela – Trojka, 1897).

Logiko vzporednega pojavljanja smo skicirali: iz nekakšne realistične uravnovešenosti nature, ideje in senzorja je ob zatiranju enega od teh elementov, to je ideje, priklicalo na drugi strani v ospredje ali naturo ali senzorja/subjekt. Pojav je v slovenski literaturi bolj ali manj avtohton; iz enakih izhodišč kakor drugod v Evropi je pač samodejno prihajalo do podobnih izidov, ki se sicer niso programske racionalizirali, so se pa izrazili v značilnih predimpresionističnih ali predsimbolističnih oblikovalskih postopkih.

Tomo Korošec

Fakulteta za sociologijo, politične vede in novinarstvo v Ljubljani

O POROČEVALSKEM STILEMU ZA NEDOKAZANO KAZNIVO DEJANJE

V slovenskem poročevalstvu se za sporočanje o kaznivih dejanjih uporablja posebna slovnična oblika, prilagojena semantiki, tj. eni od propozicijskih določitev povedi, kakor tudi posebnim poročevalskim okoliščinam (pri nas najpogosteje) časopisnega sporočanja. Ponazorimo jo z iztržkom iz časopisnega poročila:

Danes, osmi dan ponovnega sojenja Metodu Trobcu, ki naj bi umoril pet žensk in jih zažgal v krušni peči v Dolenji vasi, so končali dokazni postopek. (Delo, 17. 9. 1982, 8; M. K.)

Gre za obliko, ki spada med poročevalske stileme, vendar kot slovnična oblika v naši jezikoslovni literaturi ni zadovoljivo obdelana. To je zveza velelnega členka *naj* s pogojnikom *bi umoril*, v pomenu, ki je daleč takó od velelnosti (kot bi pričakovali zaradi *naj*) kakor od pogojnosti (kot bi pričakovali zaradi pogojnika *bi + deležnika na – l*). Tradicionalna slovnica ne navaja nič podobnega, moderna Toporišičeva Slovenska slovnica¹ pa en sam tak zgled nejasno uvršča k pogojniku v neodvisnih ali glavnih stavkih s pomenom »omiljene ugotovitve ali ukaza«: *Zločin naj bi bil storil pijan*. SSKJ² loči pri geslu *naj* rabo s povednim naklonom od rabe s pogojnikom, najbližji pomenu, ki nas bo tu zanimal, pa je: *izjava naj bi bila dana na nekem sestanku*. Pozneje je bila ta raba – sicer ne v zvezi s poročanjem o kaznivih dejanjih – obravnavana kot slovnično napačna, vendar je bilo napačno zastavljeno že vprašanje o slovnični pravilnosti, zaradi nepoznavanja gradiva pa sploh neustrezno rešeno.

Ker bo važno za prikaz problematike, bosta tu citirana odlomka iz dveh člankov, ki sta ju napisala Janko Messner in Janez Gradišnik³.

Messner priznava in s tem v zvezi šteje za zadostno samo tisto, kar vsebuje Slovenski pravopis 1962, ter piše:

»Slovenski pravopis (459) govori samo o železni in dopustni rabi tega veznika, npr.:

1. ... vsi naj si v roke sežejo
2. Naj si še tako prizadeva, nikoli ne bo nič dosegel.

Ta razlaga se mi zdi popolnoma zadostna, slovenska. A glej novatorja z nemških poljan in njihove *odgovorne* lektorje v redakciji ljubljanskega Dela (14. marec 1980):

Marjan Sedmak piše iz Celovca v Ljubljano: ... aprila *naj* bi Kreisky uradno obiskal Jugoslavijo, z mislijo o podobnem obisku v Sloveniji pa *naj* bi se ukvarjal tudi deželni glavar Wagner ... Mimo vprašljivih namer, povezanih s takimi načrti, človeka dopisnikova predrznost naravnost osupi: kako si upa *naročati* Kreiskemu ali Wagnerju, kam in kdaj *naj* odpotujeta? Nemški sollen se je ugnezdil v njegovi glavi, ta ima poleg železno-velelnega tudi še potencialen (možnostni) pomen, saj služi kot opisni konjunktiv (konjunktiv, op. T. K.) v pomenu slovenskega baje, menda, verjetno, po vsej podobi, očitno ipd. Pravilno slovensko bi se moralo torej reči: Aprila bo menda Kreisky uradno obiskal Jugoslavijo, ali: Pravijo, da bo K. aprila obiskal Jugoslavijo ipd. Na isti strani Dela svetuje Mojca Drčar-Murko iz Bonna celo Leonidu Brežnjevju takole: ... Pismo Brežnjeva se je osredotočilo na vprašanje oboroževanja zahodne vojaške zveze NATO z raketami srednjega dometa. Brežnjev *naj* bi ponovil svoj nekdanji predlog o začetku razorožitvenih pogajanj, za katera *naj* bi NATO pripravil potrebne razmere s tem, da bi umaknil sklep ... Ne verjamem, da bo Brežnjev poslušal njo, dopisnico Dela iz Bonna.«

Nadaljevanje Messnerjevega članka zgornjega bistveno ne dopolnjuje, iz navedenega pa povzemamo:

- 1) Sedmakova raba in raba Drčar-Murkove je germanizem.
- 2) Ta germanizem se razume kot velevanje (... kako si upa *naročati* Kreiskemu ...).

¹ J. Toporišič, Slovenska slovnica 1976, 311.

² Slovar slovenskega knjižnega jezika II (1975), 942. Slovar in Toporišič se tu po naključju ujemata, sicer pa slovar vse besede, ki so po Toporišiču členki (kot samostojna nepregibna besedna vrsta), šteje še k prislovom, besedico *naj* (kadar ni veznik), pa tu šteje za členek v pomenu 'členica' (nekakšen pomožni morlem).

³ Gl. Janko Messner, Zajedalec 'naj', Jezik in slovstvo XXVI 1979/80, 7–8, 216; Janez Gradišnik, Domneve z 'naj', Jezik in slovstvo XXVII 1981/82, 1, 23–24. Že naslova člankov nakazujejo zgrešeno smer obravnave.

3) Potencialni (možnostni) pomen izražamo v slovenščini pravilno le z besedami menda, verjetno, po vsej podobi, očitno, torej samo leksikalno, ne pa tudi morfolško.⁴

Messnerjevo ogorčenje nad domnevnim germanizmom je odločno in povsem upravičeno zavrnil Gradišnik, ki med drugim piše:

»Proti površnim časnikarjem ima Messner prav, a le zato, ker njihovi stavki niso prav narejeni. Seveda Brežnjev ne bo poslušal Mojce Drčar-Murko, ki piše: »Brežnjev naj bi ponovil svoj nekdanji predlog...«, morala bi bila uporabiti *pretekli pogojnik*, da bi bila res izražena domneva: *Brežnjev naj bi bil ponovil...* (...)

Naj strnem svoje misli: stavki z *naj* nam ustrezno rabijo za izražanje reči, o katerih ne vemo zanesljivo, ali so resnične, ali o katerih domnevamo, da so takšne. Za izražanje domneve v preteklosti uporabljamo pretekli pogojnik: *Topovi naj bi bili grmeli vso noč. To naj bi bilo podjetju prineslo velikanski dobiček*. Domneve za sedanjost izraža sedanji pogojnik: *Ta okras naj bi plemena kovala iz bakra. Zdravilo naj bi bilo sestavljeno s primesjo nevarnega strupa*. Pogojnik že tako rabi za izražanje negotovosti, možnosti ali dvoma. Slovnica 1956 navaja zgled *Kakšen naj bi bil ta pozdrav?* Za prihodnji čas nimamo pogojnika, zato domneve za prihodnost izražamo s sedanjim pogojnikom, (...)«

Iz Gradišnika povzemamo naslednje:

1) Ne gre za germanizem.

2) Ne gre za velevanje, ampak za izražanje negotovosti, domneve.

3) Raba omenjenih novinarjev je vseeno napačna, ker bi morala za izražanje domneve v preteklosti namesto sedanjega pogojnika uporabiti pretekli pogojnik.

1. Treba je najprej ugotoviti, kaj je ta raba v slovničnem pogledu (besednovrstno). Oba razpravljalca se že v naslovu omejujeta samo na *naj*; Messner ga šteje za veznik, Gradišnik za členek. Messner zato, ker se oklepa le SP 1962, ki je besednovrstno razliko med prvim in drugim zgledom sicer videl, vendar prvega *naj* ni mogel razglasiti ne za veznik ne za prislov in je mesto za besednovrstni podatek pustil prazno. Messner je to dejstvo spregledal in govori preprosto o *vezniku naj*, ki je to očitno samo v drugem zgledu,⁵ zato nas kot veznik tu ne zanima. Gradišnik *naj* šteje za členek, in ker je opazil to, kar je Messner spregledal, namreč, da ob *naj* stoji morfem *bi* plus deležnik na -l, šteje rabo za pogojniško.

Dejansko je tu treba zmeraj izhajati iz celotne zveze *naj + bi + del. na -l*, saj je samo v splošnem zgledu, ki ga navaja Gradišnik (In to naj bi bilo kosilol), mogoče namesto členka *naj* postaviti členek *da* (In to da bi bilo kosilol), pri čemer gre itak za povsem nesporni pomen močnega zanikanja. Za oba pomena, tj. za navedeni pomen *domneve*, kot tudi za pomen, ki nas bo tu zanimal podrobneje, pa je treba upoštevati celotno členkovno zvezo *naj bi + del. -l*.

V primerih, ki jih napačno razume in zato zavrača Messner, sicer gre za izražanje nekakšne (gl. o tem dalje!) *domneve*, kot to rabo po SSKJ zagovarja Gradišnik. Tu pa je treba pristaviti še nekaj, kar sicer ni ozko slovnični, ampak bolj pragmatični pomen. Gradišnik ga je zaslutil, vendar misli ni nadaljeval, češ, »vsakomur je jasno, kaj je s takimi stavki povedano«, namreč pritegnitev okoliščine, v kateri domnevo izražamo s sklicevanjem na mnenje drugega/drugih, ne pa kot *lastno* domnevo, kar je v pragmatičnem smislu čisto nekaj drugega in se npr. kaže v razliki med členkoma *domneve*, negotovosti *menda: morda*.

⁴ Frazeologem *po vsej podobi* je starinski in bi v časopisnem besedilu lahko rabil kvečjemu za stilno barvanje v smislu starinskosti; beseda *očitno* pa ne spada sem niti kot prislov niti kot členek.

⁵ *Topotišč* ga ima v slovnici za trdilni členek; str. 385: *naj bo po tvojem, naj gre*; pomotoma tudi za prislov, str. 298: »željo posebno pogosto izražamo z osebno glagolsko obliko in prislovom *naj: naj gre 'želim da gre' /.../*«

To nečlenkovno izražamo z glagoli v glavnih stavkih *trdijo, pravijo, pripovedujejo, da...* (razvojno gre sem tudi *baje = bajajo*).

Ker je v poročevalstvu pogosta okoliščina, ko se poročevalec iz različnih razlogov sklicuje na vir, na tujo informacijo, je članek domneve *naj bi* v časopisnem sporočanju pogost, vendar ga v vsakdanjem govoru ne uporabljamo, isto okoliščino in pomen izražamo besedno ali stavčno.⁶ Da je v ozadju členkovnih zvez *naj bi + del. -l* zmeraj sklicevalnost, se kaže tudi v njihovem pojavljanju v tipologiji odvisnikov (te zveze so sicer najpogostejše v glavnih oz. nadrednih stavkih). Kot odvisniške sestavine nastopajo v oziralnih (ki-stavki), možni, a redki so v prislovnih odvisnikih (predvsem časovnih), ne nastopajo pa v t. i. vsebinskih odvisnikih,⁷ saj bi ubesedovali isto kot njihovi glavni (spremni) stavki, npr. Povedali so, da naj bi blagajnik kradel.

Tipična členkovna vloga zveze *naj bi + del. -l* je torej v tem, da govoreči z njo vzpostavlja zvezo z izvenjezikovno resničnostjo, ne pa zveze med enotami sobesedila, kar velja za mnoge druge členke.

2. Zato bi bilo treba tudi pomen *domneva* precizirati s tem, kar prinaša omenjena členkovna vloga. Zgleda, ki ju k temu pomenu pristavlja SSKJ, sta res najbližja domnevi (izjava *naj bi bila = je menda bila* dana na nekem sestanku), ne pa tudi Sedmakova raba, kjer bi moral imeti rekonstruirani članek negotovosti *menda* čisto določeno – za poročevalstvo značilno – ubesedovalno okoliščino, namreč: *Kreisky bo obiskal Jugoslavijo*, vendar novinar tega ne more sporočiti v povednem naklonu, tj. v edinem, realnost izražajočem naklonu, ker dogodek, sicer predviden, da se *bo* (rekli so, da se *bo*, zvedel sem, da se *bo*) v prihodnosti izvršil, še ni *uradno* (pragmatična okoliščina) *potrjen*, kar je v poročevalstvu zmeraj pomembno poudariti.⁸

Sedmakov stavek *Kreisky naj bi obiskal Jugoslavijo* lahko podvržemo preizkusu za dokazovanje členkov s stavčno pretvorbo,⁹ tj. tako, da iz stavka najprej odstranimo članek, kar ostane (in kar dokazuje, da je stavek brez členka pomensko nekaj drugega kot stavek s členkom), pa mora skupaj z rekonstruiranim stavkom s pomenom izločenega členka dati pomen prvotnega stavka po formuli

$$(a) = (b) + (c) :$$

(a) Kreisky naj bi obiskal Jugoslavijo.

(b) Kreisky bo obiskal Jugoslavijo.

(c) To še ni uradno potrjeno.

Pri tem je stavčni (c) *To še ni uradno potrjeno* isto kot členkovna zveza *naj bi* in iz česar se vidi, da stavek (c) ni semantična, ampak pragmatična pretvorba, pogojena s specifikom poročevalstva o diplomatskih in političnih zadevah, ne pa s semantičnim pomenom členka.

3. Treba je še pojasniti, zakaj je v stavku (b) uporabljen prihodnjik, saj ga iz same členkovne zveze *naj bi + del. -l* ni mogoče predvideti.¹⁰ Določa ga sobesedilo oz. okoliščina, da je naslovnik pri sprejemanju časopisnega sporočila trdno vezan na realni čas, ki je astronomsko določen s datumom, navedenim na izvodu časopisa; gre za pomembno okoliščino časopisnega sporočanja in sprejemanja z ustreznimi tehničnimi prilagoditvami, ki so

⁶ Zgodovinski vidik je zajet v: T. Korošec, O Levstikovem publicističnem jeziku, SR 1981, 4, 364–367.

⁷ Prim. o tipologiji odvisnikov v: J. Toporišič, SS 1976, 508; poimenovanje *vsebinski odvisnik* (češko: věta obsahová) ni najbolj primerno, saj imajo tudi drugi odvisniki »vsebino«. Bolje bi bilo poimenovanje nasloniti na tipično skladenjsko razmerje, tj. rekcijo (vezavo), kakršno velja med predmetnimi glagoli rekanja in mišljenja v spremnih stavkih in med predmeti oz. predmetnimi odvisniki.

⁸ Dogodek, ki se mora izvršiti v prihodnosti, je glede na realnost seveda nekaj fiktivnega, a ga ne gre nujno šteti za domnevo (jutri bo najbrž deževalo). *Načrtovanje* nekaterih dogodkov se giblje v svetu realnosti, dejstev.

⁹ Prim. J. Toporišič, Esej o slovenskih besednih vrstah, JiS 1974/75, 295–305.

¹⁰ Možnost: *Kreisky obiše Jugoslavijo* je samo varianta za izražanje prihodnosti z dovršniki.

časopisni stilemi. V časopisu ima npr. leksem *dan*es ustrezno referenco k resničnosti samo skupaj z določenim datumom kot astronomsko postavko. To je tudi eno od razločevalnih znamenj med resničnostnimi in umišljenimi besedili. Bralec Dela je torej 14. marca 1980 Sedmakov stavek, v katerem se je predvideni dogodek nanašal na mesec *april istega leta* (tudi to je razpoznal iz razmerja med svojim doživljanjem astronomskega časa in podatkom v besedilu), postavil v prihodnost.

Isto velja za preteklost. Ni namreč res, kar očita Gradišnik novinarjema, da sta napačno uporabila sedanjí pogojnik in da bi »morala uporabiti /.../ pretekli pogojnik, da bi bila res izražena domneva«, ter da »domneve za prihodnost izražamo s sedanjim pogojnikom«, »ker za prihodnji čas nimamo pogojnika«. Najprej zato ne, ker izražanje *domneve* za prihodnost (ali preteklost) ni funkcija pogojnika, ampak je takó, da eden od (prenesenih) pomenov pogojnika lahko rabi za izražanje domneve (in sicer domneve nasploh, ni domneve v preteklosti ali domneve v prihodnosti!), in dalje ne zato, ker v našem primeru, tj. *naj bi + del. -I*, ne gre za pogojnik. Pretekli pogojnik bi novinarja zapisala, ko bi hotela izraziti dejanje, ki se ne more več uresničiti,¹¹ a to v tistem sobesedilu očitno ni bil njun namen.

4. Na rabo *naj bi + del. -I* je treba gledati drugače.¹² Izmed treh naklonskih oblik lahko samo povednik izraža realno dejanje, pogojniku in velelniku pa je skupno izražanje irealnosti, ali bolje, *ne-povednosti*. Sporočevalec, ki določene vsebine *ne more* ubesediti v povedniku (Kreisky *bo* obiskal) niti v pogojniku (*bi* obiskal) ali velelniku (*naj* obišče¹³), ostane – na morfemski ravni – le možnost *ne-povednosti*, saj le tako lahko uresniči eno od faz propozicije, tj. gotovostno določitev povedi.¹⁴ Dvodelni členek *naj bi* je zato hibridna tvorba, ni niti »pravi« pogojnik niti velelnik, je pa *ne-povednik*. Ima zato vse značilnosti hibrida. Je neobčutljiv za lego v povedi, za vrsto vključenosti v poved, kar za »navadni« pogojnik ne velja, saj so njegovi pomeni odvisni od tega, ali nastopa v neodvisnih, glavnih ali odvisnih stavkih.

Zato *naj bi + del. -I* ne izraža nobene časovnosti in tudi ne dobnosti, ampak prejema določilo o času iz sobesedila in situacije.

¹¹ Tu pač gre za slovnico vlogo pretekelega *pogojnika*; prim. pri Toporišču: Dal bi jo bil v šolo, pa kaj, ko je zmiraj boleha (...). Očitno je v šolo ne namerava več dati, sicer bi rekel »Dal bi jo v šolo« (SS 332). Možen je sicer ugovor, da s »pravim« preteklim pogojnikom, tj. *dal bi jo bil*, izražamo v preteklosti neuresničeno dejanje, s preteklim pogojnikom *naj bi bil + del. -I* pa »preteklo domnevo« (slednje Gradišnik zahteva od novinarjev), da se torej v preteklosti neuresničeno dejanje in pretekla domneva – oboje izraženo s preteklim pogojnikom – ločita po odsotnosti/prisotnosti člena *naj* (kajti to je edina formalna razlika med tema oblikama). Z drugimi besedami, domnevo »dela« členek *naj*, narava pogojnika pa ostaja ista. Tako razumevanje nakazuje Gradišnik že v naslovu svojega članka (Domneve z 'naj'). To se navidezno ujema s Toporiščevo določbo, da se »v samostojnih stavkih sedanjí in pretekli pogojnik glede na čas rabita v *glavnem* (podčrt. T. K.) tako kot povedni sedanjik in preteklik« (SS 332). A Toporišč se svoje določbe drži in navaja en sam zgled za »omiljenost ugotovitve ali ukaza«: *Zločin naj bi bil storil pijan*, kjer gre očitno za samostojni stavek, sicer pa v vseh zgledih za devet pomenov pogojnika nima nobenega z *naj + bi bil + del. -I*, razen zgleda *Predlagajo, naj bi bil cement izven sezone cenejši*, kjer je *naj* veznik in torej ne spada v našo problematiko (tudi če bi bil glavni stavek v pretekliku, ne bi šlo niti za v preteklosti neuresničeno dejanje niti za »preteklo domnevo«). Toporiščeva previndnost je na mestu, kajti dvodelni členek *naj bi + del. -I* je za izražanje navedenega pomena (ne toliko domneve) mogoč tudi v odvisnikih.

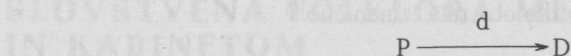
To gre še dalje. Ker samo členek *naj »dela«* domnevo, pogojnik pa ohranja svojo slovnico naravo z izražanjem časovnosti, tj. sedanjí pogojnik *bi + del. -I*, pretekli pogojnik pa *bi bil + del. -I*, za prihodnost pa pogojnika ni, mora domnevo v prihodnosti – tako Gradišnik – izražati sedanjí pogojnik. Zato njegov stavek *Ta okras naj bi plemena kovala iz bakra*, kateremu pripisuje domnevo v sedanjosti, lahko pomeni tudi domnevo v prihodnosti. In ker – končno – lahko Gradišnikov popravek v pretekli pogojnik *Brežnjev bi (pred trenutkom govorenja, tj. v preteklosti) moral ponoviti, a tega ni storil*, se zahteva po izražanju pretekle domneve s preteklim pogojnikom čisto razvojeni. V resnici morfemsko izražanje časovnosti, tj. *naj + (bi : bi bil)* ni potrebno, ker je razvidno iz drugih jezikovnih in nejezikovnih sredstev, utrjenih v konvenciji (zlasti časopisnega) sporočanja.

¹² Kot časopisni stil sem jo obravnaval v disertaciji Poglavlja iz strukturalne analize slovenskega časopisnega stila, 1976, 191–193.

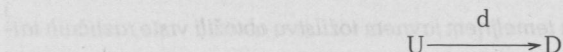
¹³ Jasno je, da tu ne gre za noben železni *naklon*, kot pravi Slovenska slovnica 1956, ker je pač železnost možna oblika velelnosti.

¹⁴ Gl. Toporišč, SS, 435.

5. Izražanje domneve, negotovosti, možnega, a nedokazanega ima odtenek, ki je funkcijsko vezan na nastopanje v poročevalstvu. »Splošna« je domneva, ko poročevalec (P) o dogodku (D) svojo poved gotovostno določi kot domnevo (d), kar bi prikazali grafično (kot tip A):

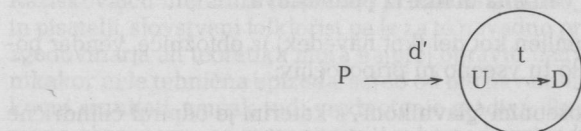

pri čemer lahko na mesto D stopi razmerje:

To (kot podtip k A) pomeni, da je dogodek D že drugi ubesedovalec (U) izrazil kot d; gre torej za sklicevalnost (ne bi bilo dobro reči citatnost). Tip A ubesedimo morfološko (naj bi) ali besedno (morda, menda, najbrž ipd.), podtip pa besedno le z *menda*, *baje*. Besedno izražanje domneve ni omejeno glede na funkcijski stil, morfološko pa je, v pogovornem jeziku namreč ne nastopa.

Izključno na poročevalstvo pa je omejen morfološki tip (tj. *naj bi + del. -l*), ki izraža odtenek domneve (d') v pragmatičnem pomenu *nedokazanosti ali uradne nepotrjenosti*, ko poročevalec ubeseduje dogodek, ki ga je drugi ubesedovalec (sklicevalnost!) že ubesedil kot trditev (t) (kar naj bo tip B):

Ta posebna okoliščina zahteva od poročevalca, da npr. pri poročanju o kriminalnih dejanjih, ki so bila izvršena (preteklost je zato samoumevna), vendar storilec še niso bila dokazana, torej *dejansko*, v *resničnosti* ne gre za domnevne storilce; kot dejanske jih ni mogoče označiti ne iz splošnih razlogov, zaradi katerih o čem izražamo svojo ali koga drugega domnevo, ampak zgolj in edino iz pravnih razlogov, tj. da ni nihče krivec, dokler mu krivda ni dokazana.

Časopisna formulacija: »prišlo je do hude nesreče, za katero naj bi bil kriv F. H.« torej pomeni:

- da je bila nesreča,
- da je nesrečo zakrivil F. H.,
- da si je določena strokovna služba njegovo krivdo prizadevala ugotoviti in da v posebnem aktu *trdi*, da je kriv,
- da pa mu to še ni dokazano s posebnim postopkom.

Samo prva tri navedena dejstva bi torej poročevalcu dovolila uporabiti povedni naklon: ... prišlo je do nesreče, za katero je kriv F. H. Ker pa določila pravno urejene (in civilizirane) družbe zahtevajo, da je vsakomur krivda dokazana, kar se stori s posebnim postopkom, znanim kot sodna obravnava, v kateri se lahko dokaže tudi nasprotno, bi raba povednega naklona postavila poročevalca v položaj, ko bi bil lahko sam obtožen, da je javnosti sporočil kot dejstvo nekaj, kar pravno še ni dejstvo¹⁵.

¹⁵ Pričakovano dejstvo, da se je tisti, ki je v preiskavi storilca kaznivnega dejanja našel in mu zdaj dejanje očita, potrudil v vseh ozirih in tvega trditev, da je oseba F. H. dejanski storilec, poročevalcu o tem ne sme biti zadostna opora.

6. V časopisnih poročilih o kriminalnih dejanjih se taka »nedokazanost« lahko izraža tudi besedno, z ustaljenimi besednimi zvezami v povednem naklonu, npr. *NN je osumljen, da je ...; obtožnica ga bremeni, da je ...; po navedbah obtožnice je (+ del. -l)*, ki so bodisi odvisniki bodisi sestavine glavnih stavkov, pomensko pa ustrezajo členkovnemu izrazu *naj bi + del. -l*. V besedilih nastopata lahko obe rabi izmenično.¹⁶

Primer:

Naslov: *Spreten vlomilec naj bi jemal predvsem zlatino*

Podnaslov: *Nikolo Zervanjskega so na temeljnem javnem tožilstvu obtožili vrste različnih tatvin*

Sinopsis: *Ljubljana, 26. septembra – Na temeljnem javnem tožilstvu v Ljubljani so sestavili obtožnico, ki bremeni 25-letnega Nikolo Zervanjskega iz Ljubljane 15 kaznivih dejanj /.../*¹⁷

V naslovju, ki ga štejemo k t. i. *naslovjem vezanih enot*, je dobro rešena konstrukcija, v kateri pravni vidik »nedokazanosti« nastopa v vseh treh enotah:

N: naj bi jemal

P: so obtožili

S: so sestavili obtožnico, ki bremeni

v sinopsisu pa je ponovitev hkrati varianta oblike iz podnaslova.

Začetek besedila je zato lahko razumljen kot del (kot navedek) iz obtožnice, vendar povedni naklon za časopisno sporočilo tu vseeno ni priporočljiv:

»Zervanjski je v glavnem delal s posebnim 'glavnikom', s katerim je odpiral cilindrične ključavnice in na ta način prišel v stanovanja petnajstih oškodovancev /.../«

To bi moralo veljati celo, če je takoj v naslednjem odstavku spet jasna usmeritev k besedilu obtožnice, torej sklicevalnost:

»V glavnem je bil Zervanjski po navedbah obtožnice pri svojih tatvinah 'uspešen', /.../«

Ta ubesedovalni postopek, ki ga po vsem navedenem sicer lahko štejemo za specifično obliko poročanja o kriminalnih dejanjih, vseeno spada k poročevalskim stilemom v širšem smislu. Oba navedena Messnerjeva zgleda¹⁸ sta s političnega področja, vendar je tu pretvorba pragmatičnega pomena členka *To še ni uradno potrjeno* precej bolj redka od zgornje *To ni (sodno) dokazano*.

So tudi manj čisti primeri, npr.:

Naslov: *Arabci naj bi pomagali opoziciji*

Podnaslov: *Po ameriškem prepričanju lahko arabske države s svojo »uvidevnostjo« pomagajo k Beginovemu padcu – /.../*,¹⁹ kjer podnaslovni izraz *po ameriškem prepričanju* zelo spominja na *trditev* v obtožnici, a to seveda ni, saj ne moremo uveljaviti ne ene ne druge pretvorbe.

Ta razprava naj tudi opozori, kako pomembno je upoštevanje jezikovne pragmatike pri vrednotenju slovnčnih, besediloslovnih in stilističnih vprašanj.

¹⁶ V srbohrvatskih časopisnih besedilih se rabi členek *navodno*, ki pa ni tako specializiran kot slovenski *naj bi + del. -l*.

¹⁷ *Delo*, 27. 9. 1982, 5 (T. G.).

¹⁸ Druga dva zgleda, ki ju z enako napačnim razumevanjem obsoja v svojem članku, sta manj jasna.

¹⁹ *Delo*, 27. 9. 1982, 4.